

YTTRANDE

Datum 2025-09-22 Dnr R 80-2025

1 (4)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Digital teknik på lika villkor – En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS (SOU 2025:39)

(S2025/00778)

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att yttra sig över det rubricerade betänkandet. Jag lämnar först några synpunkter av mer övergripande karaktär innan jag övergår till att särskilt kommentera vissa av förslagen.

Övergripande synpunkter

Utredningen har haft i uppdrag att föreslå en reglering av användningen av digital teknik vid insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (i betänkandet hänvisas till den numera upphävda socialtjänstlagen 2001:453 [SoL]). I uppdraget har även ingått att bl.a. föreslå en reglering som möjliggör användning av digital teknik vid insatser till personer med nedsatt beslutsförmåga.

Utredningen föreslår att digital teknik ska få användas vid alla insatser som ges enligt LSS och SoL. Enskilda kan alltså beviljas en insats med digital teknik, men användningen av digital teknik kan även aktualiseras först inom ramen för verkställigheten. Enligt utredningen bedöms den befintliga regleringen i respektive lag vara tillräcklig för att garantera enskilda bl.a. rätt till inflytande och självbestämmande vid användningen av digital teknik. När det gäller särskilt integritetskänslig teknik föreslås vissa kompletterande bestämmelser med sikte på personuppgiftsbehandling, vilka jag återkommer till i det följande.

Jag har inget att invända mot de författningsförslag som rör LSS och SoL. Digital teknik har kommit att användas allt mer i omsorgssektorns arbete. Den digitala tekniken kan leda till ökad trygghet, delaktighet och självständighet för den enskilde. Utgångspunkten vid användning av digital teknik inom ramen för lagarnas olika insatser är den enskildes behov. Samtidigt står kommunerna inför betydande utmaningar, där antalet äldre i befolkningen ökar i snabbare takt än antalet personer i yrkesverksam ålder. Rekryteringsbehovet inom omsorgssektorn är stort och det finns stora skillnader i demografi och arbetsmarknad för landets socialtjänster. Dessa utmaningar, när det gäller bl.a. personalförsörjning, kan enligt

min mening medföra risker för att digitala lösningar används slentrianmässigt eller som en standardlösning, utan att andra alternativ har övervägts.

För att säkerställa en korrekt hantering, som också är möjlig att granska i efterhand, är det av avgörande betydelse att socialtjänsten noga dokumenterar vilka överväganden som har gjorts innan digital teknik används.

Med detta sagt övergår jag nu till att särskilt kommentera förslagen som rör 9 § och 9 a § lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Förslag till bestämmelse i 9 § lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten

Bestämmelsen i 9 § första stycket uppställer vissa krav på personuppgiftsbehandling när den digitala tekniken som används vid insatser enligt LSS och SoL har funktioner som möjliggör monitorering, sensorering eller positionering.

Förslaget är en utvidgning av den befintliga bestämmelsen i 9 §, vilken infördes i och med propositionen *Välfärdsteknik inom äldreomsorgen* (prop. 2022/23:131). I propositionen ansågs teknik som möjliggör monitorering, sensorering eller positionering vara särskilt integritetskänslig och insatser med sådan teknik behövde därför vara utrustade med effektiva dataskyddsåtgärder.

Den nuvarande regleringen har ett begränsat tillämpningsområde på så sätt att den tar sikte på äldreomsorgen (även om hemtjänst kan komma i fråga för alla åldersgrupper). I och med utredningens förslag, att digital teknik ska omfatta alla insatser enligt LSS och SoL, rör det sig nu om en stor utvidgning av målgruppen och därmed en ökad mängd personuppgifter som ska behandlas av ett ökat antal personuppgiftsansvariga.

Jag kan konstatera att det otvivelaktigt är fråga om påtagligt integritetskänslig teknik. Även om begreppen monitorering, sensorering och positionering redan förekommer i lagstiftningen ser jag en risk för att det i tillämpningen kan uppfattas som oprecisa begrepp och att gränsdragningsproblem kan uppstå. Det kan vara på sin plats att ytterligare försöka tydliggöra begreppens innebörd i det fortsatta lagstiftningsarbetet i syfte att säkerställa en rättssäker tillämpning.

Förslag till bestämmelse i 9 a § lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten

Frågan om kompetenskrav

Förslaget i 9 a § handlar om personuppgiftsbehandling när den enskilde har nedsatt beslutsförmåga. Förslaget innebär att personuppgifter som möjliggör monitorering, sensorering eller positionering i vissa fall får behandlas om en person som har fyllt 18 år inte endast tillfälligt saknar förmåga att lämna samtycke till personuppgiftsbehandlingen. För att behandling ska få ske krävs att den enskildes inställning till behandlingen så långt som möjligt har klarlagts och att det inte finns anledning att tro att den enskilde skulle ha motsatt sig behandlingen.

Förslaget innebär alltså en inskränkning av grundlagsskyddet i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen (RF). Enligt den bestämmelsen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Grundlagsskyddet är dock inte absolut utan kan begränsas genom lag (2 kap. 20 och 21 §§ RF).

När lagstiftning begränsar enskildas fri- och rättigheter är det av särskilt stor vikt att det görs en noggrann avvägning mellan olika intressen, och det behöver särskilt analyseras om de föreslagna begränsningarna går att tillämpa på ett förutsebart och i övrigt rättssäkert sätt.

En helt grundläggande fråga är alltså om den föreslagna regleringen garanterar enskilda en rättssäker prövning när det gäller bedömningen av om han eller hon har förmåga att samtycka. Vilken kompetens som ska krävas för att göra en sådan bedömning av enskildas beslutsförmåga har behandlats i flera tidigare utredningar. Den saken tas upp också i det nu aktuella betänkandet. Utredningen kommer fram till att det inte bör uppställas något krav på att en sådan bedömning ska göras av läkare, utan anser att bedömningen kan göras av personal som arbetar inom socialtjänsten eller med verksamheter enligt LSS. Utredningen anser även att befintliga lagkrav på personalens kompetens i LSS och SoL är tillräckliga för att säkerställa riktiga bedömningar av enskildas beslutsförmåga. Förslaget innebär alltså att bedömningen ska göras av den som handlägger ett ärende eller, om en sådan bedömning aktualiseras inom ramen för verkställigheten, av den som arbetar nära den enskilde.

Samtidigt konstateras det i betänkandet att både IVO och Socialstyrelsen har funnit allvarliga brister gällande personalens kompetens i verksamheter som bedrivs enligt LSS och SoL. I dagsläget finns det alltså brister i regelefterlevnaden som bl.a. beror på att personalen saknar grundläggande utbildning. Utredningen anför att ytterligare lagstiftning med krav på viss kompetens sannolikt inte kommer att förändra detta, utan för det krävs andra åtgärder. Utredningen understryker också att bedömningen av beslutsförmågan bara rör behandlingen av personuppgifter och att detta inte har någon räckvidd utanför den situation som bedömningen avser. Det beskrivs vara fråga om en bedömning som har mindre verkan än den som varit aktuell i tidigare utredningar.

Jag vill för egen del betona att det är fråga om att införa en lagstiftning som inskränker en grundlagsskyddad rättighet. Bedömningen av beslutsförmågan är en prövning av stor vikt för den enskilde. Avsaknad av samtycke, från en person som bedöms ha förmåga att avge en inställning, innebär ju i praktiken att det föreligger hinder mot att ge insatsen med digital teknik. Det får givetvis inte förekomma att personer som har förmåga att avge en inställning bedöms sakna sådan förmåga. Enligt min mening behöver det därför säkerställas att prövningen görs på ett tillräckligt kvalificerat sätt och av personal som har förutsättningar för det. Allmänt sett torde det också vara förenat med pedagogiska utmaningar att förklara för

enskilda vad den aktuella personuppgiftsbehandlingen konkret innebär. Det rör sig om behandling som oavsett kognitiv förmåga inte är alldeles lätt att förstå. Utifrån vad jag nu redovisat anser jag att utredningens resonemang i fråga om vem som ska få bedöma enskildas beslutsförmåga i det här sammanhanget inte är alldeles övertygande. Det hade behövts en grundligare analys. Frågan bör enligt min mening behandlas ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Om förslaget skulle leda till lagstiftning i sin nuvarande utformning kan jag inte nog understryka vikten av att bedömningen av beslutsförmåga noga dokumenteras. Av dokumentationen bör det tydligt framgå vilka överväganden som har gjorts i relation till de krav som bestämmelsen föreskriver samt när bedömningen är tänkt att följas upp.

Rubrikens utformning

Bestämmelsen har getts rubriken "*När en person inte kan samtycka*". Enligt min mening vore det mer ändamålsenligt med en rubrik som klargör att en prövning ska göras. Möjligen är "*Om en person inte kan samtycka*" ett bättre alternativ.

Yttrandet har beslutats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättsakkunniga Charlotte Ljungblad har föredragit ärendet tf. byråchefen Sandra Lundgren har deltagit i beredningen.